

री (vgl. तपनी unter तपन) und यमुना.

तपनीय (von तपन) n. 1) durch Glühen geläutertes Gold, Gold überh. AK. 2, 9, 95. H. 1044. RATNAM. 87. MBh. 4, 1327. 6, 4424. R. 6, 70, 41. 93, 6. RAGH. 18, 40. MĀLAV. 61. BHĀG. P. 2, 7, 11. 3, 18, 9. BHĀSHĀP. 154. Auch तपनीयक n. RĀGĀN. im ÇKDr. Vgl. u. तप 2. — 2) eine Art Reis NIGH. Pr.

तपनीयमय (von तपनीय) adj. f. ई aus gereinigtem Golde bestehend, goldenen MBh. 7, 4389. 4571.

तपनेष्ट (तपन + इष्ट) n. Kupfer (von der Sonne geliebt so v. a. von den Strahlen der Sonne leicht erwärmt oder roth gefärbt; vgl. रविप्रिय, रविलोक्त) RĀGĀN. im ÇKDr. NIGH. Pr.

तपनोपल (तपन + उपल) m. der Sonnenstein (s. सूर्यकांत): निर्वाणमनुनिर्वाति तपनं तपनोपल: RĀGĀ-TAR. 3, 296.

तपत्तक (von तपत्त und dieses von 1. तप) m. N. pr. eines Mannes KATHĀS. 23, 56. 90.

तपश m. der Mond H. c. 11. — Vgl. तपस.

तपश्चरण (तपस् + च) n. Selbstpetnigung, Askese: भूयश्चैव तु तपस्यं तपश्चरणमुत्तमम् Arā. 4, 22. R. 1, 31, 2. 51, 25.

तपश्चर्या (तपस् + च) f. dass. MBh. 7, 1280. HARIV. 14907. fg. MĀRK. P. 23, 27.

तपश्चित् (तपस् + 1. चित्) Askese häufend, m. Bez. einer Classe von Göttern PANKAV. Br. 23, 5. तपश्चित्ताम् (so ist zu lesen) ऋणम् Bez. einer langdauernden Feier (सत्त) MAÇ. in Verz. d. B. H. 74. — Vgl. तापश्चित.

तपस् (von 1. तप) n. 1) Wärme, Hitze, Gluth NAIGH. 1, 17. (ऋषे) येभिस्तपोभिर्देहा जड्वथम् RV. 7, 1, 7. तपो तपिष्ठ तपसा तपस्वान् 6, 5, 4. 8. 49, 16. 10, 16, 4. AV. 7, 77, 2. 11, 1, 16. विष्णुर्नक्तु बहुधा तपोसि 5, 26, 7. VS. 37, 11. 15, 12, 15. ÇĀNKH. ÇR. 3, 19, 16. 4, 13, 3. die fünf Feuer, denen sich der Asket in der heissen Jahreszeit aussetzt, sind vier nach den vier Weltgegenden angezündete Feuer und die von oben brennende Sonne (vgl. RAGH. 13, 41): पञ्चतपोऽन्विताः R. 3, 10, 5. ग्रीष्मे पञ्चतपास्तु स्याद्वर्षास्वभावकाशिकः M. 6, 23. R. 1, 43, 14. 63, 24. R. GORR. 2, 28, 26. BRAHMA-P. in LA. 50, 7. BHĀG. P. 4, 23, 6. — 2) Weh, Plage: न तमं देहो न दुःखं न तपः कुतश्चन (नशते) RV. 7, 82, 7. — 3) freiwillig übernommener Schmerz, Selbstpeinigung; daher a) Askese überh., bestehe sie in Enthaltbarkeit, Abhärtung oder schmerzlichen Übungen; und b) die mit der Askese verbundene und durch dieselbe angestrebte Verinnerlichung, Versenkung in das Unsinnliche, Beschaulichkeit. Dieser Begriff findet sich schon in einigen späteren Liedern des RV. und ist im AV. ganz gewöhnlich. Er wird durch Busse insofern nicht richtig wiedergegeben, als die brahmanische Askese keine Genugthuung ist. = कृच्छ्रादिकर्मन् AK. 3, 4, 30, 234. H. an. 2, 580. = चान्द्रायणादि MED. s. 23. = व्रत TRIK. 3, 3, 445. = नियम H. 82. c. 152. = धर्म TRIK. H. an. MED. सप्तकृष्यस्तपसि ये निषेडुः RV. 10, 109, 4. तपस्तन्महिनाज्ञायते कम् 129, 3. 183, 1. स्तुतं च सत्यं चाभीष्टात्तपसा ऽर्घ्यजायत (mit Anspielung auf die Grundbedeutung des Wortes; vgl. VS. 1, 18 und दीप्ततपस् BRAHMA-P. in LA. 52, 7) 190, 1. AV. 4, 34, 1. 14, 1, 26. ÇAT. Br. 12, 1, 3, 23. स्तुतवर्किनं सत्येनं श्रद्धया तपसा सुतः RV. 9, 113, 2. मतिमा धेहि मेधामधौ नो धेहि तपं इन्द्रियं च AV. 6, 133, 4. ब्रह्मचर्येण तपसा राजा राष्ट्रं वि रत्नति 11, 5, 17. दीता, तपः VS. 4, 7, 5, 6. AV. 12, 1, 1. 19, 40, 3. 41, 1. ÇAT. Br. 3, 6, 2.

9. तपः, कर्म AV. 11, 8, 6. ब्रह्म, तपः 5, 6, 9. 8, 10, 25. तपः, ऋमः 4, 35, 2. 6, 133, 3. ÇAT. Br. 9, 5, 2. मन्व्युः, तपः personif. RV. 10, 83, 2. 3; vgl. AV. 5, 18, 9. Manju heisst ein Sohn des Tapas RV. ANUKA. — किं नु मलं किमजिनं किमु श्मश्रूणि किं तपः AIT. Br. 7, 13. TBa. 2, 2, 3. ÇĀNKH. GRHJ. 4, 5. विद्यातपोऽभ्याम् ĀÇV. ÇR. 9, 3. तपसे ययौ R. 1, 46, 7. तपस्तप्त्वा M. 1, 33. यत्र — मृड तीव्रे तपो दीर्घे तपोते BHĀG. P. 3, 4, 22. तपश्चरति P. 3, 1, 15. तपसश्चरणीः M. 6, 75. तपः कुर्यात् 11, 233. HIT. Pr. 17. रचितं तपः DHŪRTAS. 83, 12. तपश्चितम् MBh. 3, 3837. संचिनुयाद्ब्रह्माधिगमिकं तपः M. 2, 164. चिरं धृतेन तपसा BHĀG. P. 2, 9, 19. गङ्गायमुनयोर्मध्ये यदभूद्विपुलं तपः HARIV. 12196. भिक्षाः स्वं तपोयोगशमादयः H. 76. तपः परं कृतयुगे त्रेतायां ज्ञानमुच्यते । दापरे यज्ञमेवाङ्गदानमेकं कलौ युगे ॥ M. 1, 86. प्राणायामाः परं तपः 2, 83. 6, 70. तपसा (प्रुध्यति) वेदवितताः 5, 107. ऋषयः — तपसैव प्रपश्यन्ति त्रिलोक्यं सचराचरम् 11, 236. fgg. वेदाभ्यासो हि विप्रस्य तपः परमिहाच्यते 2, 166. fg. तेष्वेव त्रिषु (die Eltern und der Lehrer) तुष्टेषु तपः सर्वं समाप्यते 228. fg. ब्राह्मणस्य तपो ज्ञानं तपः क्षत्रस्य रत्नम् । वैश्यस्य तु तपो वार्ता तपः शूद्रस्य सेवनं ॥ 11, 235. रत्नायोगादयमपि (d. i. राजा) तपः प्रत्यहं संचिनेति ÇĀK. 47. तपः शरीरम्, वाङ्मयम्, मानसम् BHĀG. 17, 14. fgg. pl. M. 2, 97. BHĀG. 8, 28. 11, 48. R. GORR. 1, 66, 4. 67, 3. ÇĀK. 171. 99, 18. KATHĀS. 4, 27. PRAB. 5, 13. अतपस् der keine Askese übt M. 4, 190. मरुतातपस् ein grosser Asket 10, 107. दीर्घतपस् adj. HARIV. 14532. — 4) ein best. kühler Monat, der erste Monat der zwischen Winter und Frühling fallenden Jahreszeit (der Monat der Askese; vgl. तपस्य): तपश्च तपस्यश्च शैशिरावतू VS. 15, 57. तपसे 7, 30. 22, 31. ÇAT. Br. 4, 3, 2, 19. तपस्तपस्यौ शिशिरः SUÇH. 1, 19, 8. P. 4, 4, 128. VĀRT. 2, Sch. COLEBR. Misc. Ess. I, 108. VP. 225. तपसि (so ist zu lesen) मन्दगम्भस्तिरभोषुमान् ÇIC. 6, 63. Nach den Lexicographen m. AK. 1, 1, 3, 15. H. 153 (nach dem Schol. auch n.). an. 2, 584. MED. s. 23. m. die kühle Jahreszeit (शिशिर) H. an. MED. der Winter (हिमर्तु) TRIK. 3, 3, 445. die heisse Jahreszeit NAJANĀNANDA zu AK. ÇKDr. — 5) N. einer der 7 Welten, der über Ganas gelegenen, H. an. MED. VEDĀNTAS. (Allab.) No. 70. Vgl. तपोलोक. — 6) in der Astrol. N. des 9ten Hauses (= धर्म) VARĀH. BRH. 1, 19, 9. 1. 4. — 7) N. einer best. grossen Zeitperiode (कल्प) VĀJU-P. in Verz. d. Oxf. H. 51, 6, 41. — Vgl. तापस.

तपस्य Uṇ. 3, 116. m. 1) der Mond Uṇ., Sch. TRIK. 1, 1, 86. Vgl. तपश. — 2) Vogel Uṇ., Sch.

तपसीवन adj. f. ०वरी viell. Schmerzen bereitend KĀTH. 39, 9.

तपसामूर्ति (तपस, gen. von तपस् + मूर्ति) m. N. pr. eines der sieben Weisen im 12ten Manvantara HARIV. 482. — Vgl. तपोमूर्ति.

तपस्तत (तपस् + तत) die Askese zerhauend, m. Bein. Indra's, der aus Furcht, dass der Asket eine zu grosse Macht gewinne, seine Kasteiungen zu stören sucht, H. 173. तपस्तङ्क (der sich vor der Askese fürchtet oder ein Brecheisen für die Askese) TRIK. 1, 1, 58.

तपस्तीर्थ (तपस् + तीर्थ) n. N. pr. eines Wallfahrtsortes MACK. Coll. I, 71.

तपस्वति (तपस् + पति) m. Herr der Askese VS. 5, 6. 40. BHĀG. P. 4, 24, 14.

तपस्य (von तपस्), तपस्यति (तप० ÇAT. Br. 14, 6, 9, 10) sich kasteien P. 3, 1, 15. VOP. 21, 13. MBh. 1, 6914. 3, 12751. R. 1, 25, 11. BHART. 3, 77. RAGH. 13, 41. 15, 49. ÇĀK. 168. BHATT. 18, 21. पत्काङ्गति तपोभिरन्यमुन-